

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

ประวัติศาสตร์ การแต่งกายไทย

สุโขทัย ✦ ออยุธยา ✦ ธนบุรี

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

ประวัติศาสตร์ การแต่งกายไทย

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

ประวัติศาสตร์ การแต่งกายไทย

บรรณาธิการอำนวยการ ผ่องเพ็ญ อาชาเทวัญ บรรณาธิการ รุ่งโรจน์ อาชาเทวัญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ รัตนา ภูมิพิทักษ์

ผู้เขียน จิตติรัตน์ เกิดหาญ ออกแบบปก ศรินทิพย์ ใจปทุม

คอมพิวเตอร์กราฟิก ทรวงวุฒิ ตระกูล พิสูจน์อักษร สิริพรรณ โพธิ์ศรีสุข

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 978-616-596-166-0

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด 28, 30, 32

ซอยรังสิต-ปทุมธานี 16 ซอย 7 ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12130

โทรศัพท์ 0-2958-1125, 0-2958-1127

e-mail : sales@skybook.co.th , saleskybook@gmail.com

www.facebook.com/skybook.co.th

www.skybook.co.th

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จิตติรัตน์ เกิดหาญ.

ประวัติศาสตร์การแต่งกายไทย.--ปทุมธานี :

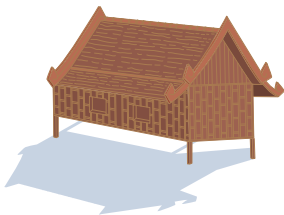
สกายบุ๊กส์, 2567.

268 หน้า.-- (สืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย).

1. เสื้อผ้าและการแต่งกาย -- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

391

ISBN 978-616-596-166-0

ไถ่ถามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง เป็นสำนวนไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งพูดเปรียบเทียบในเรื่องของความงามว่าจะดูความสวยของไก่ต้องดูที่ชน ส่วนคนนั้นจะดูความงามก็ต้องดูที่เสื้อผ้าอาภรณ์ ดังนั้น *หนังสือประวัติศาสตร์การแต่งกายไทย* เล่มนี้ จึงได้รวบรวมรูปแบบการแต่งกายของคนไทย ตั้งแต่สมัยไทยมุง สมัยอ้ายลาว สมัยน่านเจ้า สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยธนบุรี เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ทราบถึงความงามของผ้าไทยในแต่ละยุคสมัย

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมวิวัฒนาการการแต่งกายไว้หลากหลายรูปแบบ ด้วยวิธีการเสนอแบบรูปภาพพร้อมคำอธิบาย ซึ่งเข้าใจง่ายและทำให้น่าสนใจมาก อ่านแล้วสนุกน่ารับรองได้

เพิ่มเติมหน่อยนะ วิธีการอ่านหนังสือเล่มนี้ ทีมงานขอแนะนำให้อ่านคำอธิบายด้านซ้ายไปพร้อมๆ กับการดูรูปภาพประกอบทางด้านขวา จึงจะทำให้อ่านได้เข้าใจและสนุก

จิตติรัตน์ & ดามิน กิม

สารบัญ

♦ บทนำ.....	๗
♦ คำศัพท์.....	๑๑
♦ การแต่งกายสมัยไทยมุง.....	๒๐
♦ การแต่งกายสมัยอยุธยา.....	๒๖
♦ การแต่งกายสมัยธนบุรี.....	๔๐
♦ การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์.....	๕๔
♦ การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ ๑.....	๖๘
♦ การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ ๒.....	๘๔
♦ การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ ๓.....	๑๑๖

♦ การแต่งกายสมัยสุโขทัย.....	๑๓๘
♦ การแต่งกายสมัยอยุธยา.....	๑๖๒
♦ การแต่งกายสมัยธนบุรี.....	๒๔๖
♦ ปกิณกะมงคล.....	๒๕๒
♦ บรรณานุกรม.....	๒๖๘

บทนำ

ประวัติการแต่งกาย

การแต่งกาย คือการที่มนุษย์นำบางสิ่งบางอย่างมาเป็นเครื่องปกปิดหรือห่อหุ้มร่างกาย

มนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์แต่งกายด้วยการใช้สิ่งที่มาจากธรรมชาตินำมาปกปิดส่วนต่างๆ ของร่างกาย อาทิ ใบไม้ ชนนก หนังสัตว์ เป็นต้น แต่ก็มีมนุษย์บางเผ่าพันธุ์รู้จักการนำสีจากสีของพืชมาเขียนหรือสีกบนร่างกายเพื่อเป็นการตกแต่งร่างกาย และแทนการห่อหุ้มร่างกายจากสิ่งที่มาจากธรรมชาติ

ระยะต่อมา มนุษย์รู้จักการถัก ทอ สาน ผูก หรือมัด จึงมีการนำสิ่งที่มาจากธรรมชาติมาดัดแปลงแก้ไขจนเป็นเครื่องแต่งกายแบบอย่างทุกวันนี้

เหตุจำเป็นที่มนุษย์ต้องแต่งกาย คือ

๑. เพื่อปกปิดความอนาจารของอวัยวะในร่างกายของมนุษย์
๒. เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์หรือสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว
๓. เพื่อเพิ่มความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย

สาเหตุที่มนุษย์แต่งกายแตกต่างกัน คือ

๑. สภาพภูมิอากาศ
๒. สภาพการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพ
๓. ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น
๔. แสดงฐานะทางเศรษฐกิจ
๕. ความเชื่อทางศาสนา
๖. เพื่อดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้าม

สำหรับการแต่งกายของไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้

ทั้งหมด ๑๑ สมัย คือ

๑. สมัยไทยมุง
๒. สมัยอ้ายลาว
๓. สมัยน่านเจ้า
๔. สมัยทวารวดี
๕. สมัยศรีวิชัย
๖. สมัยลพบุรี
๗. สมัยเชียงแสน

- ๘. สมัยสุโขทัย
- ๙. สมัยอยุธยา
- ๑๐. สมัยธนบุรี
- ๑๑. สมัยรัตนโกสินทร์

ในหนังสือการแต่งกายสมัยไทยมุง-สมัยธนบุรี จะอธิบายไว้ทั้งหมด ๑๐ สมัย คือสมัยไทยมุงจนถึงสมัยธนบุรี สำหรับการแต่งกายของไทยสมัยรัตนโกสินทร์นั้น มีความละเอียดและหลากหลายรูปแบบ ผู้เขียนจึงได้อธิบายไว้ในหนังสือการแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์

รูปแบบของการแต่งกายในแต่ละยุคแต่ละสมัยก็มีรูปแบบหลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งไม่อาจสรุปได้ว่าแบบใดยุคใดจะดีกว่ากัน เพราะวิถีหรือวัฒนธรรมของแต่ละยุคได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย มนุษย์จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบันมากที่สุด

คำศัพท์
ที่ควรทำความเข้าใจก่อนศึกษาเนื้อหาต่อไป

หนังสือการแต่งกายสมัยไทยมุง-สมัยธนบุรี เป็นหนังสือที่แสดงลักษณะการแต่งกายของคนไทยตั้งแต่สมัยไทยมุงจนถึงสมัยธนบุรี ซึ่งการใช้คำศัพท์ในการเรียกรูปแบบหรือวิธีการแต่งกายจะใช้ศัพท์เฉพาะ เราจึงจำเป็นต้องอธิบายคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการแต่งกายทั้งหมดไว้ก่อน ผู้อ่านทั้งหลายจึงจำเป็นต้องอ่านหรือทำความเข้าใจในคำศัพท์ทั้งหมดเสียก่อน แล้วจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจรูปแบบการแต่งกายและคำอธิบายต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

หมวด ก

กนก	หมายถึง	ชื่อแบบลายไทยประเภทหนึ่งใช้ผูกเขียนเป็นลวดลาย
กรองคอ	หมายถึง	สร้อยคอ
กรอบหน้า	หมายถึง	เครื่องประดับของหน้าผาก
กรอม	หมายถึง	คลุมหรือปก
กระเบนเหน็บ	หมายถึง	ส่วนอวัยวะตรงที่เหน็บชายกระเบน
กษัตริ	หมายถึง	กษัตริย์ผู้หญิง
กะบังหน้า	หมายถึง	กรอบหน้าเป็นเครื่องประดับ
เกล้ามวย	หมายถึง	การขมวดผมไว้ทั้งหมดแล้วม้วน
เกี้ยว	หมายถึง	เครื่องรัดผมรวมกันเป็นก้อน
เกลี้ยง	หมายถึง	เรียบๆ ไม่ขรุขระหรือไม่มีลวดลาย
ก๊วน	หมายถึง	ขลิบเย็บหุ้มผ้าหรือของอื่นๆ ใช้แถบ- ผ้าย้วย หรือเกลี้ยงเย็บหุ้มสองข้าง เม้มเข้าเป็นตะเข็บกลมบ้าง แบนบ้าง มักใช้ที่คอเสื้อ เป็นต้น

หมวด ข

หมวด	หมายถึง	บิดม้วนแล้วขดให้เป็นปม
ขลิบ	หมายถึง	เย็บหุ้มริมผ้าและของอื่นๆ เพื่อกันลู่ยหรือเพื่อให้งาม

หมวด ง

เงินเล่า	หมายถึง	เงินที่เอามาเล่าเป็นเส้นบางๆ ใช้สำหรับปักหรือทอผ้า
----------	---------	--

หมวด ข

จอน	หมายถึง	ชายผมข้างหูที่ระลงมาที่แก้ม
จีบน่านาง	หมายถึง	การพับกลับไปกลับมาหรือทำให้ย่นเป็นกลีบเป็นรอยตรงด้านหน้าของผ้าถุง
โจง	หมายถึง	โจงขึ้น, รั้งขึ้น

โจงกระเบน
จำหลัก

หมายถึง การนุ่งผ้าที่เหน็บชายกระเบน
หมายถึง สลัก แกะให้เป็นลวดลาย

หมวด ๖

เฉวียง

หมายถึง เอียง ตะแคง ทแยง

หมวด ๗

ชายกระเบน
ชายพก

หมายถึง ชายผ้านุ่งที่ม้วนเหน็บข้างหลัง
หมายถึง ชายผ้าสองชายที่นำไปเหน็บตรงกัน
ที่บริเวณหน้าท้อง

หมวด ๘

ตะเบ็งมาน

หมายถึง วิธีห่มผ้าแถบแบบหนึ่ง โดยคาดผ้า
อ้อมตัวแล้วเอาชายทั้งสองไขว้ไปผูก
ที่ต้นคอ

ตาต

หมายถึง ชื่อผ้าชนิดหนึ่ง ทอด้วยไหมรวมกับ
เงินแล่งหรือทองแล่งจำนวนเท่ากัน
เรียกชื่อตามลักษณะของลาย เช่น
ตาตลายคดกริช ตาตตาคู้กแตน
 เป็นต้น

นิมิต ๘**ถกเขมร**

หมายถึง นุ่งผ้าโจงกระเบนตั้ง

นิมิต ๗**ทรงปีกนก**

หมายถึง ทรงผมที่ตัดสั้นตรงกลางศีรษะและหัว
แสกกลาง

ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

หมายถึง ทรงคล้ายดอกบัวตูม

ทรงรากไทร

หมายถึง ทรงผมที่ปล่อยผมตรงท้ายทอยลงไป

ทองแล่ง

หมายถึง ทองคำที่เอามาแล่งเป็นเส้นบางๆ ใช้
สำหรับปักหรือทอผ้า

ทับทรวง	หมายถึง เครื่องประดับชนิดหนึ่ง เป็นรูปสามเหลี่ยม ขนมเปียกปูนฝังเพชรพลอยติดอยู่ที่ไขว้สังวาล สะพายแล่งทับหน้าอก
ท้ายทอย	หมายถึง ส่วนล่างสุดของกะโหลกศีรษะด้านหลัง
เทริด	หมายถึง เครื่องประดับศีรษะ รูปมงกุฏอย่างเดียยมียกครอบหน้า
(อ่านว่า เซ็ด)	

หมวด ป

ปลอก	หมายถึง สิ่งที่ทำเป็นวงสำหรับสวมหรือรัดของต่างๆ
บ้าน	หมายถึง ทุ่ ไม่แหลม
ป้ายหน้า	หมายถึง การนำริมเสื่อข้างหนึ่งมาทำให้ติดกับริมเสื่ออีกด้านหนึ่งในลักษณะวางทับกัน ตรงด้านหน้าอาจเยื้องไปทางด้านขวาหรือซ้าย

หมวด ๗

โพก

หมายถึง เอาผ้าหรือสิ่งของมาพันหรือคลุม
ศีรษะ

หมวด ๘

ผมทรงปีก

หมายถึง ทรงผมที่ด้านข้างและด้านหลังโกน
เหลือผมไว้ตรงกลางแล้วหวีแสกกลาง

ผ้าชิ้น

หมายถึง ผ้าที่ทอแล้วเย็บเป็นถุงสำหรับผู้หญิง
สวมใส่ ผ้าชิ้นมีส่วนประกอบ 3 ส่วน
ได้แก่

๑. **หัวชิ้น** คือเป็นส่วนบนสุดของชิ้น
ไม่นิยมทอลวดลาย
๒. **ตัวชิ้น** คือส่วนกลางของชิ้น อาจ
มีการทอเป็นลวดลายบ้างเล็กน้อย
๓. **ตีนชิ้น** คือส่วนที่อยู่ล่างสุด
ของชิ้น จะมีการทอเป็นลวดลาย
สวยงามมาก

ผ้าถุง

หมายถึง เครื่องนุ่งของผู้หญิง

ผ้าถุง

หมายถึง เครื่องนุ่งชนิดหนึ่ง เป็นผ้ายาวสี่เหลี่ยม
ผืนผ้า

หมวด **ญ**

มหาตไทย

หมายถึง ทรงผมผู้ชายที่โกนรอบศีรษะ แต่
ไว้ยาวตรงกลางกระหม่อมแล้วหวี
แต่งเรื้อนผมตามแต่จะเห็นงาม อาจ
เรียกว่า *ผมทรงหลักแจว* ก็ได้

หมวด **ย**

เยื้อง

หมายถึง เฉียงจากจุดตรงข้ามเล็กน้อย

หมวด **ร**

รองทรง

หมายถึง ทรงผมผู้ชายที่ตัดข้างล่างสั้น ไว้
ข้างบนยาว

รัดเกล้า

หมายถึง เครื่องประดับศีรษะสตรีสูงศักดิ์ใน
ราชสำนักแต่โบราณ และประดับ
ศีรษะนางละครแต่งยืนเครื่อง ซึ่ง
เลียนแบบสตรีสูงศักดิ์ มี ๒ แบบ คือ
รัดเกล้ายอด มีปลายยอดทรงกรวย
แหลมสำหรับกษัตริ์ และรัดเกล้าเปลว
มียอดปักช่อกนกเปลวสำหรับพระสนม

รั้ว

หมายถึง เส้นลายหรือสิ่งอื่นที่มีลักษณะเป็น
รอยเป็นทางๆ เป็นแถวหรือเป็นแนว
ยาวไป

วิมวต**ด****ลอมพอก**

หมายถึง เครื่องสวมศีรษะสำหรับข้าราชการ
รูปทรงสูงเรียวแหลมคล้ายชฎา

แล่ง

หมายถึง การรีดออกเป็นเส้นบางๆ

วิมวต**ด****สนับเพลา**

หมายถึง กางเกงชั้นในมีชายาวประมาณครึ่งแข้ง
แล้วนุ่งโจงกระเบนทับ

สไบ	หมายถึง	ผ้าแถบ ผ้าคาดอกผู้หญิง
สังวาล	หมายถึง	สร้อยเครื่องประดับชนิดหนึ่งใช้คล้อง เฉวียงบ่า
สาบ	หมายถึง	เรียกผ้าทาบที่อกเสื้อสำหรับติดกระดุม และเจาะรังคุดว่าสาบเสื้อ
เลื้อยร้วทอง	หมายถึง	เสื้อที่ทอด้วยไหมและมีทองเป็นเส้น เล็กๆ ทอรวมไปด้วย
แสกกลาง	หมายถึง	แบ่งออกเป็นสองส่วนเท่าๆ กัน

หมวด

๗

หยักร้าง	หมายถึง	การนุ่งผ้าเหมือนนุ่งโจงกระเบน แต่ ไม่ต้องม้วนชายผ้าและดึงชายผ้า ให้สูงขึ้นมาเหนือเข้า
ทางกระเบน	หมายถึง	ชายผ้ากระเบนที่อยู่ทางด้านหลัง

การแต่งกายสมัยไทยมุง

๑. สมัยไทยมุง

คนไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่
ชนชาติหนึ่ง แต่เดิมเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ทาง
ตอนใต้ของประเทศจีน และเมื่อประมาณ
๓,๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล มีเมืองใหญ่อยู่ ๒ เมือง
คือเมืองลุง อยู่ทางตอนต้นของแม่น้ำเหลือง
และเมืองปา อยู่ทางตอนเหนือของมณฑล
เสฉวน แล้วทั้งสองเมืองก็อพยพมาตั้งถิ่นฐาน
อยู่บริเวณใต้ลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงที่เมืองเจียว
และทั้งสามเมืองได้รวมกันตั้งอาณาจักรใหม่ขึ้นมา
รวมเรียกว่า **อาณาจักรไทยมุง**

การแต่งกายในสมัยนี้เน้นการ
แต่งกายที่มิดชิด เพื่อให้เหมาะกับสภาพ
ภูมิประเทศและสภาพดินฟ้าอากาศ โดยสวมเสื้อและนุ่งกางเกง
เหมือนกันทั้งชายและหญิง แต่ยังไม่สวมรองเท้า

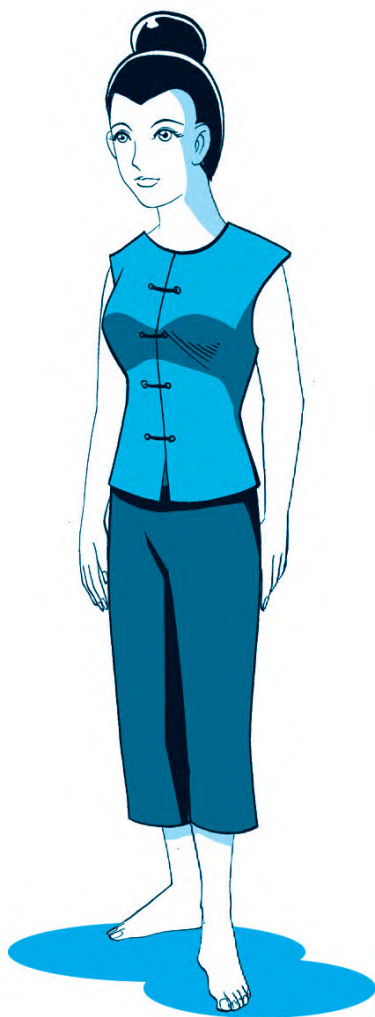
การแต่งกายของชายสมัยไทยมุง

ทรงผม	ไว้ผมยาวและเกล้ามวยไว้ตรงกลางศีรษะ
เครื่องท้ม	สวมเสื้อคอกลม ไม่มีแขน (แขนกุด) ผ่าหน้า ใช้เชือกผูกแทนกระดุม
เครื่องนุ่ง	สวมกางเกง ความยาวครึ่งแข้ง
เครื่องประดับ	ไม่สวมใส่เครื่องประดับใดๆ ทั้งสิ้น
รองเท้า	ไม่สวมรองเท้า

การแต่งกายของหญิงสมัยไทยมุง

ทรงผม	ไว้ผมยาวและเกล้ามวยไว้ตรงกลางศีรษะ
เครื่องห่ม	สวมเสื้อคอกลม ไม่มีแขน (แขนกุด) ผ่าหน้า ใช้เชือกผูกแทนกระดุม
เครื่องนุ่ง	สวมกางเกง ความยาวครึ่งแข้ง
เครื่องประดับ	ไม่สวมใส่เครื่องประดับใดๆ ทั้งสิ้น
รองเท้า	ไม่สวมรองเท้า

การแต่งกายสมัยอ้ายลาว

